

บทบรรณาธิการ

EDITORIAL

แนวคิดบางประการในการพัฒนาสังคม

II.

ถ้าเราจะตั้งคำถามตามตัวเราเองสักคำถามหนึ่งในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม คำถามที่สำคัญประการหนึ่งก็น่าจะได้แก่คำถามที่ว่า "จุดหมายปลายทางของการพัฒนาสังคมนี้ อยู่ที่ตรงไหน?" และเป็นความมุ่งหมายของข้อเขียนในตอนหนึ่งที่เราจะหยิบยกเอาปัญหาขึ้นมาพิจารณากันอย่างละเอียดพอสมควรต่อไป

ในตอนที่แล้วเราได้พิจารณากันมาแล้วว่า สังคมต่าง ๆ ในโลกนี้มีแนวพัฒนาขึ้นมาจาก สังคมชาตวงศ์หรือสังคมล้าหลัง มาสู่สังคมชาวบ้านนา แล้วจึงมาสู่ภาวะของสังคมเมืองและกลายเป็นสังคมที่มีอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ โดยนัยนี้คนทั่ว ๆ ไปจึงพากันเข้าใจว่าจุดหมายปลายทางของการพัฒนาสังคมนั้น อยู่ที่การทำสังคมแบบอื่นให้กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมไปในที่สุด คือ ส่วนส่วนใหญ่ของแต่ละสังคมอยู่ในเมืองประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรม ธุรกิจ การให้บริการต่าง ๆ คนส่วนน้อยอยู่ในชนบทประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมโดยใช้วิทยาการสมัยใหม่หรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วยทำให้ได้ผลผลิตต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ความได้เปรียบประการสำคัญที่สังคมอุตสาหกรรมมีเหนือสังคมแบบอื่นก็คือ ความได้เปรียบในแง่ของวัตถุดิบเครื่องอำนวยความสะดวกสบายทั้งหลายแหล่งความได้เปรียบเหล่านี้เป็นสิ่งที่มองเห็นได้ทั่วทุกตา สามารถจับต้องและใช้ประโยชน์ได้จริง จึงเป็นความจริงหรือของจริงที่เราอาจอ้างอิงได้เสมอ อย่างเช่น เรามักจะทราบว่าคนในสังคมอุตสาหกรรมนั้นมีรายได้ต่อหัวต่อปีสูงกว่าคนในสังคมเกษตรกรรม ทำให้มีอำนาจซื้อสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ มากกว่า นอกจากนั้นราคาสินค้าทางอุตสาหกรรมก็อาจถูกกว่าที่ส่งมาขายในประเทศเกษตรกรรม วิทยาการสมัยใหม่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอุตสาหกรรมได้มีส่วนช่วยให้การดำรงชีพของผู้คนทรูทราโอ้อำขึ้นด้วย เช่น มีบ้านทันสมัย มีรถยนต์ วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องปรับอากาศ เครื่องซักผ้า เครื่องล้างจาน เครื่องดูดฝุ่น ฯลฯ นอกจากนั้นระบบการ

คมนาคมในสังคมอุตสาหกรรมก็เป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว มีการใช้โทรศัพท์ โทรเลข วิทยุ สื่อสาร การเดินทางระหว่างเมืองต่าง ๆ ก็สะดวกสบายและรวดเร็วด้วยยานพาหนะที่ทันสมัย

หากจะมองในแง่ของสุขภาพอนามัยของประชากร ก็มีตัวเลขสถิติต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในประเทศอุตสาหกรรมนั้นมีอายุโดยเฉลี่ยยืนยาวกว่าประชากรในสังคมเกษตรกรรม ทางด้านการรักษาและป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ก็ทำได้ผลดีกว่า การบำรุงร่างกายโดยรับประทานอาหารที่ถูกส่วนและมีประโยชน์ พอเหมาะแก่ความต้องการของร่างกายก็เป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในสังคมอุตสาหกรรมแพร่หลายกว่าในสังคมอื่น ๆ ในด้านการศึกษา ประชากรในสังคมอุตสาหกรรมก็มีระดับการศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ สูงกว่าและมีคุณภาพดีกว่าด้วย นอกจากนี้วิถีชีวิตในสังคมอุตสาหกรรมยังมีสิ่งผ่อนคลายและเสริมสร้างอารมณ์มากมาย เช่น สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับศิลปะ ความงาม วิจิตรศิลป์ และการให้ความบันเทิงต่าง ๆ หลายอย่าง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากจะเพิ่มอาชีพให้คนเป็นจำนวนมากแล้วยังช่วยให้ชีวิตของมนุษย์ในสังคมหรูหราอำนวยความสะดวกมากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม การมองสังคมอุตสาหกรรมแต่ในแง่ของความดีเด่นหรือความได้เปรียบนั้นย่อมเป็นการมองแต่เพียงด้านดีด้านเดียว อันที่จริงแล้วสังคมอุตสาหกรรมก็มีสิ่งที่เป็นข้อเสียหรือเป็นความบกพร่องอยู่ไม่น้อยเช่นกันดังเราจะเห็นได้ว่า คนในสังคมอุตสาหกรรมมักจะเป็นโรคจิตหรือโรคประสาท ในอัตราส่วนที่สูงกว่าคนในสังคมเกษตรกรรม ที่เป็นเช่นนี้เหตุประการหนึ่งน่าจะเนื่องมาจากวิถีชีวิตในสังคมอุตสาหกรรมนั้นเต็มไปด้วยการแข่งขันเพื่อก้าวไปข้างหน้า โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา การแข่งขันกันมีอยู่รอบด้านและเป็นไปในอัตราที่สูงมาก นับตั้งแต่การแข่งขันเวลา แข่งกับความสามารถของตนเอง แข่งกับความสามารถและไหวพริบของคนอื่น แข่งขันระหว่างองค์การต่อองค์การต่าง ๆ เป็นต้น เมื่อการแข่งขันทวีความเข้มข้น ผู้คนก็รู้สึกถึงเครียดในทางอารมณ์และประสาทมากขึ้น คนซึ่งธรรมชาติสร้างระบบประสาทมาไม่แข็งแรงพอก็เลยต้องกลายเป็นคนที่เป็โรคจิตโรคประสาทไปในที่สุด

นอกจากนี้โดยที่ผู้คนส่วนมากในสังคมอุตสาหกรรมต่างก็แข่งขันกันเพื่อมุ่งที่จะก้าวไปข้างหน้า ทำให้รู้สึกว่าผู้คนไม่ใคร่สนใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่หรือเมตตาแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความรู้สึกดังกล่าวนี้จะเป็นจริงมากยิ่งขึ้นถ้ามองตามสายตาของคนในสังคมเกษตรกรรม ซึ่งยังมีระบบช่วยเหลือตอบแทนซึ่งกันและกัน (reciprocity) และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ต่อกันอยู่มากกว่า การที่คนในเมืองอุตสาหกรรมใหญ่ๆ ไม่ใคร่สนใจและใส่ใจในเรื่องของคนอื่นนอกจากเรื่องของตัวเองนั้นเกิดปัญหาตามมาไม่น้อยเหมือนกัน เช่น ทำให้คนเกิดความรู้สึกว้าเหวแม้ว่าจะอยู่ในกลุ่มคนเป็นจำนวนมากก็ตาม หนังสืออย่างเช่น "ฝูงชนผู้เปล่าเปลี่ยว" (The Lonely Crowd) ของ เดวิด ไรส์แมน (Davis Riesman) ย่อมเป็นพยานหลักฐานแสดงให้เห็นสภาพของคนในเมืองใหญ่ๆ ในสหรัฐอเมริกาได้คิ นอกจากนั้นยังอาจเปิดช่องให้มีการประกอบอาชญากรรมได้ง่ายเพราะไม่รู้ว่าเป็นใคร เป็นกัน

ฉะนั้น เมื่อมองโดยส่วนรวมทั้งหมดแล้วเราก็จะเห็นได้ว่าสังคมอุตสาหกรรมนั้นใช้ว่าจะเป็นสังคมซึ่งวิเศษเลิศเลอไปเสียทุกอย่างก็หาไม่ ปัญหาของสังคมอุตสาหกรรมมีอยู่ไม่น้อยและบางอย่างก็เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากกว่าปัญหาของสังคมเกษตรกรรมเสียด้วยซ้ำไป เช่น ปัญหาเรื่องแหล่งเสื่อมโทรม เรื่องความอึกแอยักเยียดของผู้คนในเมืองใหญ่ เรื่องอากาศบริสุทธิ์ น้ำสำหรับรับประทาน และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีปัญหาค่างๆ มาก แต่โดยส่วนรวมแล้ว สังคมอุตสาหกรรมก็อำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ชีวิตมนุษย์ต้องการได้มากกว่าสังคมแบบอื่น หรือไม่สังคมอุตสาหกรรมก็เปิดช่องทางเลือกดำเนินชีวิตมากมายหลายอย่างให้แก่มนุษย์

คำถามต่อไปที่เกี่ยวข้องกันน่าจะได้แก่ คำถามที่ว่าความต้องการขั้นสุดยอดของมนุษย์นั้นอยู่ที่ไหนกันแน่? มนุษย์ต้องการอะไรมากที่สุดในชีวิตของแต่ละคนและสิ่งที่แต่ละคนต้องการมากที่สุดนั้น สังคมของเรามีทางจัดทำให้ได้หรือไม่? รู้สึกว่าคำถามข้างต้นนี้หาคำตอบที่น่าพอใจได้ยากมากโดยเฉพาะการที่เราจะทราบความต้องการขั้นสุดยอดของคนนั้น ดูเหมือนว่าไม่น่าจะเป็นไปได้เรามากจะสันนิษฐานกันอยู่เรื่อยมาว่าคนเรานั้นมีอุดมการณ์ (Ideology) หรือปรัชญา (philosophy) ของตัวเองอยู่เสมอ ข้อสันนิษฐานนี้น่าจะถูกต้องเพราะมนุษย์มีมันสมองรู้จักคิดค้น มีการเรียนรู้ในระดับที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้งได้มากกว่าสัตว์ประเภทอื่นใด ความต้องการและความปรารถนาต่างๆ ของมนุษย์จึงมีอยู่มากมายหลายอย่าง และบางอย่างก็มิรู้จักจบสิ้นทั้งยังเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วย แม้ว่ามนุษย์จะมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องช่วยกำหนดกติกและพฤติกรรมส่วนใหญ่ของตนไว้อยู่บ้าง แต่มนุษย์ก็ยังมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไปอีกไม่น้อยตามประสพการณ์เฉพาะตัวและลักษณะพิเศษทางร่างกาย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการยากที่เราจะทราบอุดมการณ์หรือปรัชญาประจำชีวิตของคน

ถ้าเราไม่รู้จักกัน ๆ นั่นคือ ในสังคมสมัยใหม่หรือสังคมอุตสาหกรรมนั้น คนส่วนมากไม่มีโอกาสที่จะทำความรู้จักคนอื่นได้ทันทีเพราะต่างก็มีภาระรัดตัว เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นการยากที่คนจะทราบหรือเข้าใจซึ่งถึงปรัชญาชีวิตของคนอื่น นอกจากจะสันนิษฐานกันว่าคนทุกคนในสังคมสมัยใหม่นั้นมีความต้องการมากที่สุดเหมือนกันอยู่ประการหนึ่ง คือ ความต้องการเงิน เพราะเงินตราในสังคมสมัยใหม่มีอำนาจที่จะบรรเทาให้ความต้องการอย่างอื่นของมนุษย์มากมายหลายอย่างให้เป็นผลสมหวังขึ้นมาได้ จริงอยู่เงินไม่อาจจะซื้อทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ได้ แต่ก็มียุ่อย่างเหลือเกินในโลกปัจจุบันที่จะมีอำนาจเกินกว่าอำนาจของเงินตราที่สมบูรณ์ (คือไม่ใช่เงินปลอม หรือเงินเพื่อจนไม่มีราคาค่างวอะไร) เป็นของแน่นอนที่ว่าในภาวะของสังคมที่เศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) กำลังขยายอิทธิพลไปทุกทิศทุกทางนั้น เงินตราย่อมเป็นที่ปรารถนาของคนปรกคิธรรมทั่ว ๆ ไป ฉะนั้น ถ้าสังคมใดจัดให้มีการเพิ่มรายได้หรืออำนาจซื้อให้แก่สมาชิกของสังคมได้มากและทั่วถึง สังคมนั้นน่าจะได้อิทธิพลว่าเป็นสังคมที่สนองความต้องการอันสำคัญของมนุษย์ได้ประการหนึ่งทีเดียว

อย่างไรก็ดี เงินหรือความต้องการเงินนั้นน่าจะไม่ใช่ความต้องการขั้นสุดยอกของมนุษย์เป็นแน่ เพราะเงินโดยตัวของมันเองเป็นแต่เพียงเครื่องมือหรือสื่อกลางที่จะนำคนไปพบกับสิ่งที่เขาต้องการจริง ๆ มากกว่า ถ้าเงินไม่สามารถทำหน้าที่นี้ได้ เงินก็จะเป็นที่ปรารถนาหรือต้องการของคนอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่เราจะต้องพิจารณากันว่า ความต้องการในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมนั้นอยู่ที่ไหนกันแน่

จะเป็นการง่ายกว่ามาก ถ้าเราจะพิจารณาดังความต้องการพื้นฐาน (basic needs) ของมนุษย์ว่ามีอะไรบ้าง แทนที่จะพิจารณาว่าความต้องการขั้นสุดยอก (ultimate needs) ของคนอยู่ที่ไหน เพราะความต้องการในประการหลังนี้ย่อมจะแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลเป็นใหญ่ ส่วนความต้องการขั้นพื้นฐานนั้นได้แก่ความต้องการในอันที่จะทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสะดวกสบายพอสมควร ฉะนั้น ความต้องการขั้นพื้นฐานจึงมีอยู่เหมือนกันในมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษาและในทุกสังคม ความต้องการขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกสังคมจึงย่อมจะได้แก่

— ความต้องการอาหารบริโภคให้เพียงพอแก่ความเติบโตและสมบูรณ์ของร่างกาย

- ความต้องการ ที่อยู่อาศัย ที่สุขสบายและพอสมควรโดยไม่เป็นภัยอันตรายต่อ
อนามัยและการเก็บรักษาทรัพย์สินของผู้อยู่อาศัย

- ความต้องการ เครื่องนุ่งห่มหรือสิ่งที่จะช่วยบรรเทาความร้อนหนาวหรือความ
เปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศเพื่อปกป้องคุ้มครองร่างกาย

- ความต้องการ บำบัดและบำรุงสุขภาพอนามัยให้พ้นจากโรคภัยร้ายแรง
ทั้งปวงที่คอยบ่อนทำลายและตัดทอน อายุขัยของมนุษย์ให้สั้นลงหรือความต้องการที่จะได้
ดำรงชีพโดยมีอายุยืนยาวมากขึ้น

- ความต้องการที่จะได้รับการบำบัดความปรารถนาทางเพศได้อย่างเรียบร้อยดี
พอสมควร คือไม่ถูกรบกวนขัดขวางจนไม่อาจปฏิบัติภารกิจธรรมชาติในเรื่องนี้ได้อย่าง
เต็มที่ตามชอบเขตวัฒนธรรมของตน

- ความต้องการที่จะได้รับการปลดเปลื้องความอึดอัดตามธรรมชาติทั้งหลายแหล่
อันได้แก่การถ่ายเทสิ่งปฏิกูลและการชำระความสกปรกโสมนต่าง ๆ

- ความต้องการที่จะได้รับการพักผ่อนหย่อนใจหรือรื่นเริงบันเทิงทั้งกายและใจ
พอสมควร

- ความต้องการที่จะได้ใช้เวลาบางส่วนของตนทำการศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้า
ในสิ่งที่ตนมีความสนใจได้อย่างสะดวกสบายพอสมควร

ความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์ดังกล่าวมาแล้วเราอาจจะแยกออกเป็นประเภท
ใหญ่ ๆ ตามลักษณะของสิ่งที่เราต้องการได้เพียง 3 ประเภทเท่านั้น คือ

1) ความต้องการทางด้านทรัพย์สิน (wealth) ซึ่งหมายรวมถึงวัตถุอุปกรณ์ทั้ง
หลายแหล่ไม่ว่าจะใช้เพื่อบริโภคหรือเพื่อประโยชน์อื่นใดก็ตาม

2) ความต้องการทางด้านสุขภาพอนามัย (health) ของมนุษย์ คือความต้อง
การมีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย รวมทั้งความต้องการมีอายุยืนยาวด้วย

3) ความต้องการทางด้านสติปัญญา (education) คือความต้องการที่จะได้ร่ำ
เรียนวิชาการต่าง ๆ ตามความถนัดเฉพาะของแต่ละบุคคล

เราจะเห็นว่าทุกสังคมในโลกไม่ว่าจะเป็นสังคมล้าหลัง สังคมแบบเกษตรกรรม หรือ สังคมแบบอุตสาหกรรมก็ตามต่างก็มีวิธีการที่จะให้สมาชิกของสังคม ได้รับบริการ จาก สังคมของตนทั้งสามประการดังกล่าวแล้วอยู่ด้วยกันทั้งนั้น สิ่งที่แตกต่างกันนั้นจึงอยู่ที่ประ- สติภาพของวิธีการต่าง ๆ ในการให้บริการแก่สมาชิกของสังคมเท่านั้น และการที่จะวัดว่า สังคมใดมีวิธีการให้บริการในขั้นต่าง ๆ เหล่านี้แก่สมาชิกของตน ได้ดีกว่ากันแค่ไหนนั้น เครื่องวัดประการหนึ่งย่อมได้แก่ “ความสะดวกรวดเร็ว” (speed) ในการสนองความต้องการ แต่ละอย่าง ความสะดวกรวดเร็วในที่นี้ย่อมหมายความว่า การบรรลุถึงจุดหมายปลายทาง ในแต่ละอย่างรวมอยู่ด้วย เพราะมิฉะนั้นแล้ว ความสะดวกรวดเร็วก็ย่อมจะไม่มี ความหมาย จริงจังแต่อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น การรักษาโรคคนไข้ หมอวิเคราะห์อาการไข้ได้ถูกต้องโดยใช้เวลาแต่เพียงเล็กน้อย และให้การบำบัดได้ถูกต้องจนคนไข้หายเป็นปกติในเร็ววัน เช่นนี้ถือว่าเป็นความสะดวกรวดเร็วที่บรรลุถึงความมุ่งหมายตามที่มุ่งจะกล่าวถึงในที่นี้ ในทางตรงข้ามหากว่าหมอรักษาคนไข้ด้วยเวลาเท่ากันแต่คนไข้ตายหรือไม่หายจากโรคหรือเกิด อุบัติเหตุเช่นนั้น เราย่อมไม่ถือว่าความสะดวกรวดเร็วในกรณีเช่นนี้เป็นเครื่องวัดประสิทธิ ภาพของวิธีการได้อย่างถูกต้อง เพราะผลดีไม่เกิดจากความสะดวกรวดเร็วนี้ มีหน้าซ้ำผลร้าย อาจเกิดมากกว่าการใช้วิธีอื่นที่อาจไม่สะดวกและรวดเร็วเท่าก็ได้ ฉะนั้น ความสะดวกรวดเร็ว จึงรวมเอาความปลอดภัยเข้าไว้ด้วยในทุกกรณี

ต่อไปนี้ เราจะลองเปรียบเทียบการให้บริการความต้องการขั้นพื้นฐานของสังคม 3 แบบ คือสังคมล้าหลัง สังคมเกษตรกรรมและสังคมอุตสาหกรรมดูว่า วิธีการให้บริการ รวมทั้งปริมาณและคุณภาพของบริการต่าง ๆ ในแต่ละสังคมมีประสิทธิภาพแตกต่างกันอย่างไรบ้าง และเพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนขึ้นผู้เขียนจะขอเสนอการเปรียบเทียบในรูปตารางดังต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบการอำนวยความสะดวกบริการขั้นพื้นฐานในสังคมสามแบบ

แบบของสังคม	ความต้องการขั้นพื้นฐานด้าน	ลักษณะการอำนวยความสะดวกของสังคม			
		ปริมาณ	คุณภาพ	ความสะดวกรวดเร็ว	วิธีการที่ใช้
สังคมอุตสาหกรรม	ทรัพย์สิน	เพิ่มทั้งในชนิดและในขนาด	วิจิตร, ทาวเค้นในฝีมือ	สะดวกและรวดเร็วขึ้นมาก	เครื่องจักรกล, พลังไฟฟ้า, ใยน้ำ พลังขับเคลื่อนอื่น ๆ แทนแรงคนและสัตว์มากขึ้น
	สุขภาพอนามัย	เพิ่มทั้งในชนิดและในขนาด	ดีขึ้น แน่นนอน เชื่อถือได้มากขึ้น	สะดวกและรวดเร็วขึ้นมาก	วิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่แพร่หลายทั่วไป
	สติปัญญา	เพิ่มมากขึ้นทั้งในขนาดและชนิด	ละเอียดอ่อน, ดึกซึ้ง พิศดารและเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น	รวดเร็ว สะดวก เสียเวลาน้อยลง	สาขิต, ฝักอบรม, จดจำ อภิปราย, สัมมนา, ทดลอง ฯลฯ
สังคมเกษตรกรรม	ทรัพย์สิน	เพิ่มในขนาดและชนิดแต่ไม่มากนัก	บางอย่างดีขึ้น หลายอย่างคงเดิม	มีความสะดวกรวดเร็วขึ้นบ้าง แต่ไม่ทั่วถึง	แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก เครื่องจักรกลมีน้อย
	สุขภาพอนามัย	เพิ่มในชนิดแต่ยังไม่เพียงพอ	บางอย่างดีขึ้น บางอย่างคงเดิม	มีความแน่นนอนเพิ่มในวงจำกัด	หมอฟัน, เวทย์มนต์, คาถาสมุนไพรผสมแพทย์สมัยใหม่
	สติปัญญา	มีขนาดเพิ่มขึ้นแต่ยังไม่ทั่วถึง	ไม่ลึกซึ้ง ไม่พิศดาร วิทยาศาสตร์เทียม	เชื่องช้า, เสียเวลามาก	จำตามคำบอก, ลอกแบบ เข้าพิธีกรรม, ผูกจิต
สังคมดึกดำบรรพ์	ทรัพย์สิน	น้อย, จำกัดทั้งในขนาดและชนิด	หยาบ, ค่อยในฝีมือ	เชื่องช้า เสียเวลามาก	ใช้แรงงานคนเป็นหลัก แรงงานสัตว์เป็นส่วนประกอบ
	สุขภาพอนามัย	น้อย, จำกัดในชนิด	ไม่แน่นนอน, วิตกกังวล, ส่วนมากต่ำ	ไม่แน่นนอน ช้าบ้างเร็วบ้าง	หมอฟัน, เวทย์มนต์ คาถาและสมุนไพร เป็นหลัก
	สติปัญญา	น้อย จำกัดในขนาดและชนิด	ไม่ละเอียดอ่อน ไม่ลึกซึ้ง ไม่เป็นวิทยาศาสตร์	เชื่องช้า เสียเวลามาก	ทรมานร่างกาย จำตามคำบอก ลอกแบบ เข้าพิธีกรรม

ก่อนอื่น ผู้เขียนใคร่ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ว่าตารางเปรียบเทียบข้างบนนี้มีลักษณะ “รวบยอด” (over simplified) อยู่มาก เพราะมุ่งที่จะแสดงถึงประสิทธิภาพของลักษณะการให้บริการของแต่ละสังคมมากกว่าที่จะมุ่งแสดงรายละเอียดของบริการต่างๆ ในแต่ละสังคม ด้วยเหตุนี้ข้อความที่ปรากฏในตารางนี้ จึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะเด่นๆ อันเป็นส่วนรวมของวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานในแต่ละสังคมเท่านั้น และมุ่งจะใช้สำหรับพิจารณาเปรียบเทียบลักษณะการให้บริการขั้นพื้นฐานเพื่อให้มองเห็นแนวพัฒนาการทางค่านิยมมากกว่าอย่างอื่น

เมื่อมองในแง่ของพัฒนาการ เราก็จะเห็นได้ว่าในสังคมล่าถล่มนั้น ลักษณะการอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้แก่สมาชิกในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นในด้านทรัพย์สิน สุขภาพอนามัย และสติปัญญา อยู่ในขั้นที่พอจะเรียกรวมๆ ได้ว่า “ขาดประสิทธิภาพ” มากทีเดียว โดยเหตุนี้จึงเป็นที่แน่นอนว่าสมาชิกส่วนมากในสังคมแบบนี้ จะใช้เวลาส่วนใหญ่ของคนให้หมดไปด้วยการแสวงหาสิ่งต่างๆ มาบำรุงรักษาความต้องการขั้นพื้นฐานของตน แม้กระนั้นก็หาได้ไม่ใคร่เพียงพอเพราะวิธีการต่างๆ ล้วนแต่ไม่ใคร่จะให้ผลแน่นอนและสิ้นเปลืองเวลามาก ^{๕๕} ทั้งสิ้น

ส่วนในสังคมเกษตรกรรมนั้น ภาวการณ์ต่างๆ ค่อยพัฒนาขึ้นมาบ้าง วิธีการอำนวยความสะดวกในสังคมหลายอย่างได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยเฉพาะวิธีการแสวงหาอาหาร และการจัดสร้างที่อยู่อาศัย สังคมแบบนี้บางสังคมได้พัฒนาขึ้นมาซึ่งก็ลดยอดเยี่ยม อย่างเช่น ปราสาทนครวัด นครทม และทาชมาฮาด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ถ้ามองในแง่ของการกระจายซึ่งทรัพย์สินแล้ว คนชั้นปกครองและชั้นผู้นำทางศาสนาส่วนน้อยเท่านั้นที่อาจได้รับบริการขั้นพื้นฐานทางค่านิยมอย่างเหลือเฟือในเมื่อในประชากรส่วนใหญ่ต่างก็ยังคงแบ่งปันทรัพย์สินที่เหลืออย่างจำกัดอยู่เช่นเดิมและมีสภาพทั่วๆ ไป ไม่แตกต่างไปจากประชากรในสังคมแบบแรกเท่าใดนัก

ในสังคมอุตสาหกรรม เราจะมองเห็นได้ทันทีว่าลักษณะการอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้แก่สมาชิกของสังคมได้มีการพัฒนาก้าวหน้าไปไกลมากไม่ว่าจะพิจารณาในด้านทรัพย์สิน สุขภาพอนามัยและสติปัญญาก็ตามเป็นผลให้ปริมาณและคุณภาพของสิ่งของต่างๆ เพิ่มขึ้นและดีขึ้น เพราะวิธีการต่างๆ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คือเสียเวลาน้อยลง มีความ

ปลอดภัยและแน่นอนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ผู้คนในสังคมอุตสาหกรรมจึงไม่ได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ของเขาไปเพื่อการแสวงหาอาหารเท่านั้น หากแต่ได้ใช้เวลาไปในทางศึกษาค้นคว้าประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น กระบวนการทางค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงซึ่งได้สะสมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็นับวันแต่จะเพิ่มอัตราของความก้าวหน้าในระดับที่สูงมากขึ้นทุกขณะ ถ้าจะกล่าวอย่าง “รวบยอด” เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างในด้านการบำบัดความต้องการขั้นพื้นฐานของคนในสังคมสามแบบดังกล่าว เราก็พอจะกล่าวได้ดังนี้ : ในสังคมล้าหลัง คนส่วนมากใช้เวลาทำมาหา (ให้พอ) กินไปวันหนึ่ง ๆ ในสังคมเกษตรกรรมซึ่งคนส่วนใหญ่อยู่ตามท้องไร่ท้องนา นั้น ผู้คนต่างก็ใช้เวลาไปในการ “ทำมาหากิน” คือเวลาส่วนใหญ่ยังใช้ไปเพื่อการผลิตหรือแสวงหาอาหารอยู่ ส่วนในสังคมอุตสาหกรรมนั้น ผู้คนส่วนใหญ่ต่างก็มุ่ง “ทำมาหาเก็บ(เงิน)” หรือสะสมทุนเอาไว้เพื่อพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ต่อไป เรื่องกินอยู่ดูเหมือนจะไม่เป็นปัญหาที่สำคัญเสียแล้วในสังคมอุตสาหกรรม เพราะสังคมได้จัดวางวิธีการให้หลักประกันขั้นต่ำในเรื่องนี้ ได้ก็พอสมควรปัญหาใหญ่ในสังคมอุตสาหกรรมจึงไม่ใช่ปัญหาที่จะแสวงหาวิธีบำบัดความต้องการขั้นพื้นฐานของคน เพราะผู้คนส่วนมากได้รับการบำบัดก่อนข้างก็พออยู่แล้ว

และเมื่อคนได้รับการบำบัดความต้องการขั้นพื้นฐานก็พอสมควรแล้ว คนต้องการอะไรอีกต่อไป ? นี่ก็คือคำถามหรือปัญหาที่ปัญญาชนในสังคมอุตสาหกรรมกำลังแสวงหาคำตอบอยู่ และโดยนัยนี้จึงเกิดมีคำว่า “สังคมอุดมคติ” (Ideal Society) หรือ “สังคมแบบอุดมคติ” (Ideal Type of Society) เกิดขึ้น สังคมอุดมคติหรือสังคมแบบอุดมคติจะมีรูปร่างเป็นอย่างไรนั้น ปัจจุบันนี้ ไม่มีมนุษย์คนใดสามารถให้คำตอบได้อย่างชัดเจน จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า สังคมอุดมคตินั้นได้แก่สังคมที่ไม่มีปัญหาหรือปราศจากปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น ?

ความจริงแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องสังคมอุดมคติหรือสังคมแบบอุดมคตินั้นได้มีนักปราชญ์ทางสังคมทั้งทางตะวันตกและตะวันออกได้ขีดเขียน และกล่าวถึงกันมาบ้างแล้ว อย่างเช่น “ยูโทเปีย” (Utopia) ของโทมัส มัวร์ (Thomas More) ซึ่งเป็นสังคมที่ผู้คนไม่ต้องใช้เงินและมีความรักใคร่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันทรัพย์สินกันเหมือนญาติพี่น้อง สังคม “คอมมิวนิสต์” ตามแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ซึ่งเป็นสังคมที่ไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ไม่จำเป็นต้องมีรัฐบาลเพราะผู้คนสามารถรักษาผลประโยชน์ของตนได้ และมีการแบ่งปันผลประโยชน์ตามที่แต่ละคนต้องการ แต่ละคนทำงานตามที่ตนถนัด และสังคม

“พระศรีอารย” ซึ่งเป็นแนวคิดของชาวตะวันออก (และผู้เขียนไม่ทราบว่าท่านผู้ใดเป็นต้นคิดเพราะได้ฟังจากการเล่าต่อ ๆ กันมาเท่านั้น) เป็นแบบสังคมในอุดมคติ ในแง่ที่ว่าจะมีคนไม่วิเศษ (คนกัลปพฤกษ์) ขึ้นอยู่ 4 มุมเมือง ใครอยากได้อะไรก็ไปปรารถนาเอาได้ ผู้คนเมื่อออกจากบ้านเรือนไปจะเหมือนกันหมดไม่มีความแตกต่างกัน (ดูคล้าย ๆ กับแนวคิดในเรื่องไม่มีชนชั้นของคาร์ล มาร์กซ์ แต่ดูเหมือนว่าแนวคิดเรื่องสังคม “พระศรีอารย” นั้นจะเกิดมาก่อนของคาร์ล มาร์กซ์) สังคม “พระศรีอารย” จึงน่าจะเป็นสังคมอุดมคติแบบไม่มีปัญหาใด ๆ เพราะใครอยากได้อะไรก็ไปปรารถนาเอาได้ที่คนกัลปพฤกษ์ หากเป็นเช่นนั้นจริงมนุษย์แบบปัจจุบันจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแบบนั้น ได้อย่างไร ชีวิตที่เปรียบพร้อมอุดมสมบูรณ์ทุกอย่าง เพียงแต่นึกคิดปรารถนาก็ได้ตามที่ต้องการเช่นนั้น ผู้เขียนยังมองไม่เห็นว่ามีมนุษย์ปัจจุบันซึ่งเป็นสัตว์ประเภทหนึ่งควมวิสัยจะต้องต่อสู้ ตัณรณ คิดค้น และทำงานเมื่อไม่ทำอะไรจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไร อะไรคือความหมายในการคงอยู่ในโลกของพวกเขา อะไรคือความหมายของชีวิต?

ผู้เขียนมีความรู้สึกว่ สังคมอุดมคติหรือสังคมแบบอุดมคติ สำหรับมนุษย์ ซึ่งมีโครงสร้างทางร่างกายแบบที่เป็นอยู่ปัจจุบันนี้ หรือส่วนใหญ่ยังคงคล้ายคลึงกับ ในปัจจุบันนี้จะต้องไม่ใช่สังคมที่ปราศจากปัญหา จะต้องไม่ใช่สังคมที่ปราศจากชนชั้น และก็ต้องไม่ใช่สังคมที่ปราศจากเงินตราอีกด้วยเช่นกัน อันที่จริงแล้วในจักรวาลยังมีสิ่งต่าง ๆ อีกมากมายที่มนุษย์ยังไม่สามารถจะตอบได้ สิ่งเหล่านั้นคงจะเป็นเชื้อเพลิงอย่างก็ดีที่ช่วยกระตุ้นให้มนุษย์มีพลังที่จะต่อสู้คิดค้น และดำรงชีวิตอยู่ได้ต่อไป ปัญหาต่าง ๆ หากมีอยู่พอสมควรและไม่เป็นอันตรายต่อชีวิตของมนุษย์โดยส่วนรวมจนเกินไปแล้ว ย่อมจะมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่น้อยทีเดียวและเมื่อมนุษย์มารวมกลุ่มกันเข้าเป็นสังคม การจัดลำดับสูงต่ำทางสังคมเพื่อแบ่งหน้าที่กันทำก็จำต้องมีขึ้น และด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจเป็นไปได้ที่สังคมมนุษย์จะดำรงอยู่ได้โดยปราศจากชนชั้น ส่วนเงินตรานั้นตราบดีที่มนุษย์ยังไม่สามารถกันคิดสิ่งอื่นที่สามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยน และรักษาค่าของทรัพย์สินได้ดีกว่าแล้ว ก็ยังคงจะต้องเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมมนุษย์อยู่ต่อไปเช่นเดิม ไม่ว่าจะในสังคมปัจจุบันหรือสังคมอุดมคติกก็ตาม

สังคมอุดมคติกตามแบบของโทมัส มัวร์ คาร์ล มาร์กซ์ หรือแบบพระศรีอารย นั้นล้วนแล้วแต่เป็นปฏิกิริยาทางความคิดที่มีต่อสภาพจริงของสังคมในแต่ละยุคที่ผ่านมามี

สิ้น ทั้งเราจะเห็นว่า ยูโทเปีย ของโทมัส มัวร์ ก็คือการกลับไปหาสภาพของสังคมล้าหลังนั่นเอง ส่วนสังคมคอมมิวนิสต์กับสังคมพระศรีอารยณ์นั้น มีลักษณะเป็นสังคมในฝันมากกว่าที่จะเป็นสังคมจริงๆ ของมนุษย์ไม่ว่าจะในยุคสมัยใดก็ตาม เมื่อเร็ว ๆ นี้ ประเทศสหรัฐอเมริกาภายใต้การนำของประธานาธิบดีลินคอล์น บี. จอห์นสัน ได้ทุ่มเทเงินก้อนใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะพยายามขจัดแหล่งยากจนและเสื่อมโทรมต่างๆ เพื่อมุ่งไปสู่ “สังคมยิ่งใหญ่อ” (Great Society) ซึ่งนอกจากจะมุ่งพัฒนาด้านทรัพย์สิน สุขภาพอนามัย และสติปัญญาแล้วยังจะเปิดโอกาสให้คนมีอิสระในการเคลื่อนไหวได้มากขึ้น ทุกคนจะมีโอกาสได้ติดตามค้นหาสิ่งที่เขาพึงประสงค์ได้อย่างกว้างขวางที่สุดทราบเท่าที่ไม่เป็นภัยอันตรายต่อมนุษยชาติ “สังคมยิ่งใหญ่อ” จึงพอจะถือได้ว่าเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศของสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน และผู้เขียนคิดว่า เป็นสังคมอุดมคติแบบที่น่าจะเป็นไปได้ในอนาคตมากกว่าหลาย ๆ แบบที่ได้พิจารณามาแล้ว

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าคิดอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับสังคมซึ่งคนมีอิสระในการเคลื่อนไหวมาก มีสิทธิในการแสวงหาสิ่งที่ตนประสงค์ได้เต็มที่และมีสิ่งสำหรับสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์อยู่อย่างพร้อมมูลนั้น บางทีอาจจะไม่ใช่สังคมอุดมคติจริงๆ สำหรับมนุษย์ก็ได้ เพราะมีหลักฐานบางประการบ่งชี้ว่าสังคมที่มีภาวะดังกล่าวหรือมุ่งไปสู่ภาวะดังกล่าว อย่างเช่น สังคมของชาวสแกนดิเนเวีย โดยเฉพาะประเทศสวีเดนปัจจุบัน มีภาวะหลายประการคล้าย ๆ กับสิ่งที่ประธานาธิบดีจอห์นสันเรียกว่าสังคม “ยิ่งใหญ่อ” อยู่มาก แต่สถิติตัวเลขต่างๆ ที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับประชากรของประเทศสวีเดนกลับแสดงให้เห็นว่า ภายในประเทศนั้นมีอัตราการฆ่าตัวตายของคนสูงมากที่สุดประเทศหนึ่ง ทำไมคนในสังคมซึ่งอุดมสมบูรณ์แทบทุกอย่าง มีอิสระเสรีมาก กลับคิดฆ่าตัวตาย? คำตอบที่พอจะคิดได้ในเวลานี้ก็คือว่าเป็นเพราะพวกเขาขาด “ความหมาย” ของการดำรงชีวิตนั่นเอง การฆ่าตัวตายอาจมีมูลเหตุหลายอย่างที่ อีมิล เคอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ได้เคยศึกษาแล้ว แต่เมื่อเรารวมเหตุต่างๆ เข้าด้วยกันแล้วเราก็จะพบว่าจุดสำคัญของเหตุเหล่านั้นอยู่ที่การเห็นว่างานชีวิตของตัวหมดความหมายในการที่จะอยู่ต่อไปนั่นเอง ภายในสังคมซึ่งพัฒนาไปเต็มที่แล้ว ปัญหาเรื่องการฆ่าตัวตายอาจจะเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับสังคมเช่นนั้นปัญหาหนึ่งก็ได้

อย่างไรก็ดี โดยเหตุที่ปัจจุบันนี้คนส่วนใหญ่ในโลกยังอยู่ในภาวะของสังคมเกษตรกรรมมากกว่าสังคมประเภทอื่นและสังคมแบบนี้ วิธีการสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ฉะนั้น ถ้ามองจุดหมายปลายทางของการพัฒนาสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรมในปัจจุบันเราก็พอจะสรุปได้ก็คือ การมุ่งไปสู่วิธีการสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิก แห่งสังคมให้ ได้สมบูรณ์ขึ้น คือทำให้คนได้รับการบำบัดและบำรุงในด้านทรัพย์สิน สุขภาพอนามัยและสติปัญญาอย่างสมบูรณ์และโดยทั่วถึง เมื่อถึงขั้นนั้นแล้วการที่เราจะมาพิจารณาถึง "ความต้องการขั้นสุดท้ายอันร่วมกัน (shared ultimate needs) ของคนว่าควรจะมีอะไรบ้าง เพื่อเป็นการสร้างความหมายให้แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ต่อไป ก็คงจะเป็นสิ่งจำเป็นอันมิสามารถจะหลีกเลี่ยงได้ประการหนึ่งโดยแท้ เพราะหาไม่แล้วมนุษย์ซึ่งขาดความหมายในการดำรงชีวิตอาจทำลายตนเอง และหรือทำลายซึ่งกันและกัน ในอัตราที่จะเป็นอันตรายต่อการสูญพันธุ์ ในอนาคตก็อาจเป็นไปได้และผู้เขียนมีความเชื่อมั่นว่าเรายังไม่จำเป็นต้องวิตกถึงเหตุการณ์ทำนองนั้น จนกว่าจะถึงเวลาอีกหลายร้อยปีข้างหน้า

สนิท สัมภักการ